

[Borgbjerg.]

Venstre jo svæger til Liberalismen og ikke mindst i de sidste Aar med overordentlig Styrke har betonet sin Tilslutning til Liberalismen. En af den historiske Liberalismes største og ædleste Ideer og Bedrifter var Religionsfriheden. Venstre protesterer mod Statens Formynderskab, mod Statens Indgriben i en Række Forhold. Intet Statsformynderskab, ingen Statsintervention, ingen Statsindgriben, det læser vi daglig i Venstres Presse og hører af Venstres Talere. Men her kunde Venstre enes med os Socialdemokrater og sikkert med mange andre her i Landet, hvis det virkelig gjorde Liberalismens Princip til sit paa et Omraade, hvor vi Socialdemokrater af fuldeste Hjerte, som jeg saa mange Gange har udtalt under kirkepolitiske Debatter her i Tinget gennem snart 30 Aar, er Tilhængere af den mest vidtgaaende, den mest gennemførte Liberalisme: Intet Formynderskab fra Statens Side paa aandelige, paa religiøse Omraader.

Danmarks to religiøse Genier, Søren Kierkegaard og Grundtvig, var Liberalister, var svorne Tilhængere af Religionsfriheden, gennemført i dens videste Konsekvenser. De ønskede Statskirkevæsenet afskaffet, det Statskirkevæsen, hvorom for øvrigt — jeg kan vel sige en Discipel af Grundtvig, en Mand, hvis Udgangspunkt i alt Fald er hele den Grundtvigske Bevægelse, den tidligere Ordfører for Venstre i kirkepolitiske Sager, den nuværende højtærede Udenrigsminister, har sagt, at det er Hedenskab. Søren Kierkegaard og Grundtvig var afgjorte Modstandere af dette Hedenskab. De var Tilhængere af Liberalismen. De var, som hele Tiden, Individualister, og just paa dette Omraade, men paa forskellig Maade, vilde de afskaffe Statskirkevæsenet med alt hvad dermed fulgte af Skinhellighed, af Skinvæsen, af Hykleri, af Sammenblanding af kristeligt og borgerligt, som ikke bør sammenblandes, Kierkegaard ved sin Appel til den enkelte, Grundtvig ved fri Menighedsdannelse indenfor en fri, taalsom og rummelig Folkekirke. Det lykkedes ingen af dem at naa deres Maal. Kierkegaard vilde sprænge Statskirken ved sin Appel til den enkelte. Han gjorde det med Lidenskabelighed i „Øjeblikket“, men det lykkedes ham ikke. Grundtvig vilde opløse Statskirken inderfra, gennem fri Menighedsdannelse, saa Stats- eller Folkekirken mere og mere blev blot en ydre Form, en ydre Ramme, en borgerlig Indretning, indenfor hvilken det kirkelige Liv i alle Henseender kunde udfolde sit frit, og saa kunde til sidst Rammen

falde bort. Men heller ikke Grundtvig naaede sit Maal. I en af sine sidste store Taler, den, han holdt ved Vennemødet i 1863, udtalte han sin inderlige Sorg, sin hjertelige Sorg over, at hans Venner ikke vilde følge ham paa dette Omraade. Jeg har nogle Gange tidligere under kirkepolitiske Forhandlinger her i Tinget mindet derom, men har aldrig anført hans Udtalelse i dens Helhed. Jeg tror, der er Grund til at gøre det i Dag — i alt Fald Hovedpunkterne deri — for netop at vise, med hvilken Styrke han fastslog, at hans Ønske, hans Krav var fuld indre Frihed, ogsaa for Lærens og Ritualets Vedkommende, fuld Lære- og Ritualfrihed, det, han med eet Ord kaldte *Præstefrihed*, ikke blot Menighedsfrihed, men *Præstefrihed*. Han udtalte den 9. September 1863 paa det kirkelige Vennemøde:

„Jeg maa her højtideligt udtale det, at jeg kun har fraraadet og fremdeles fraraader frivillig Udtrædelse af Statskirken, i det Haab“

— han understreger Haab —

„at alle mine danske Medtjenere i Ordet snart vil komme til at dele mit Ønske om denne Præstefrihed, skønt den ikke kan vindes, uden at vore Modstandere ogsaa nyde godt deraf. At det ikke hidtil har været Tilfældet, men at Præstefriheden tværtimod mellem mine præstelige Venner har fundet sine ivrigste Modstandere, det er den største Sorg, jeg i de senere Aar har haft, og er det eneste pinlige, jeg føler ved at tænke paa min Bortgang som nær forestaaende“

— han var lige fyldt 80 —

„uden at Friheden endnu er vundet“. Og saa føjer han til:

„Thi dersom det kristelige Vennelag, Aanden har skabt iblandt os, uden Præstefrihed forblev i Statskirken, da uddøde det i en Menneskealder, ligesom det i Morten Luthers Dage“,

hvor ogsaa nye frie Rørelser indenfor Kirken efterhaanden kvaltes og ebbede ud, endte i Død og Udvorteshed gennem de nye Statskirker, der kom til at afløse Kirkestaten. Han siger saa til Slutning, at han i Virkeligheden havde Lyst til at bryde overtvært og træde ud med saa mange eller saa faa af hans Venner, der vilde følge ham, hvis han endnu ikke havde et Haab, et *Overhaab*, et urimeligt Haab om, at hans præstelige Venner dog til sidst vilde indse, at den Vej, han anbefalede, var den rigtige.

Men det lykkedes altsaa ikke. Man fortsatte endnu en lille Menneskealder med kirkelige Frihedslove i stadig svagere Grad.